

tatea. C. Negri este autorul unor poezii cu temă socială, a unor culegeri de doine și cîntece haiducești, a unor fabule și satire alcătuite în colaborare cu V. Alecsandri. Nu poate fi omisă nici activitatea traducătorului din Byron și Schiller. Valoarea producției sale literare este augmentată însă de calitatea și expresivitatea corespondenței particulare și diplomatice, fapt relevat de istoricul cercetător.

Capitolele 4 și 5 zugrăvesc acțiunea lui C. Negri în timpul revoluției de la 1848 și după eșecul acesteia, în misiunile diplomatice cu care este însărcinat pînă în anul 1859. Activitatea prounionistă desfășurată îl situează printre cei mai de seamă și mai influenți aderenți ai înfăptuirii actului respectiv. Autorul subliniază laturile morale ale omului care se manifestă drept un spirit total dezinteresat în fața unor demnități și măririi, contribuind prin tot ceea ce face la propășirea țării și neamului său. Edificatoare în acest sens rămîn momentele din anul unirii Principatelor Române.

Mai mult ca sigur că cel mai important capitol al cărții este cel consacrat activității sale la Constantinopol unde reușește să acrediteze și să încetățenească stabilitatea regimului domnitorului Cuza în fața Turciei și a marilor puteri europene. Diplomatul devotat și dezinteresat față de persoana sa proprie condamnă modul brutal al demiterii lui Cuza în 2 mai 1864 și îl însoțește pe acesta în ultimul său drum la Poartă.

În capitolul penultim al cărții sale, P. Păltănea prezintă ultimii ani din viața și activitatea lui C. Negri, refugiat în țihna necesară îngrijirii sănătății și angrenat sporadic numai în rezolvarea litigiilor de frontieră cu Monarhia austro-ungară. Date precise există numai pînă în vara anului 1873, specifică autorul, în terminalul încercării reușite cu privire la C. Negri, stîns din viață la 28 septembrie 1876, condus pe ultimul drum de același neabătut prieten V. Alecsandri și elogiat în presa vremii, printre alții, și de către poetul neamului, Mihai Eminescu.

Aflat la un moment important al întregii sale activități științifice extrem de prolifică și diversificate de la cercetarea așezărilor daco-getice și a sarcofagelor romane descoperite în zona orașului Galați, la chestiuni de cartografie, de istoria medicinei și necesar de istoria culturii, fără a omite contribuțiile privind istoria veche, medie, modernă a sudului Moldovei și mai cu seamă a orașului de baștină, Paul Păltănea rămîne pilduitor prin obolul onest dar consistent științific vizavi de rescrierea vieții și activității lui Costache Negri.

STELIAN MÎNDRUȚ

Radu Păiușan, *Generalul bănățean Ștefan St. Stoika, luptător pentru independența și unitatea națională, 1848—1928. Caiet documentar*, Timișoara, 1982, 183 p.; *Bănățenii în lupta pentru unitate națională. 1830—1918*, Timișoara, 1983, 224 p.; Ioan Bălaș, *un viceprefect al lui Avram Iancu*, Timișoara, 1985, 89 p.

În climatul ultimilor ani reprezentați prin aportul constructiv al cercetării monografice istorice locale, afluxul de tineri specialiști, cu realizări meritorii pînă acum, contribuie la modificarea unor opțiuni tematice și interpretative cu privire la trecutul Banatului în discuție. Istoricii afirmați cu acest prilej și intrați, prin apariții editoriale de certă valoare, în circuitul științific național, au avut inevitabil de străbătut traseul mediat de revistele de profil din zonă și care publicaseră fragmente, care reunite ulterior, reflectă la modul unitar activitatea de cercetare pentru o perioadă istorică strict circumscrișă în timp.

Paleta de articole și studii apărute cu ritmicitate constantă de ani de zile a prefăcut astfel cîteva din reperele privitoare la analizele monografice întreprinse de către autorul volumelor recenzate în cazul de față: a) zugrăvirea destinului familiei de patrioți români, originari din Lipova, într-o manieră de „sagă” veridică documentată, care poate însuma chiar atributele unei posibile premiere istoriografice locale în acest sens; b) ilustrarea pe baze documentare, de valoare arhivistică inedită, a vieții și activității unui patriot revoluționar de la 1848—1849. Concretizarea demersului reușit efectuat de Radu Păiușan, în virtutea unui material extrem de bogat cercetat și redat în anexe, analizat și interpretat cu obiectivitate, se face în paginile celor trei lucrări apărute din osîndia și sub egida Institutului de studii socioculturale și de educație permanentă Timiș.

Volumele sînt alcătuite după același principiu cronologic pentru un interval întins al istoriei noastre moderne, delimitat semnificativ de anii 1848, 1859, 1877 și 1918. În cazul celor dintîi volume, considerăm că ediția din 1982 trebuia să urmeze celei din 1983, fiindcă atît studiile introductive, de 45 și respectiv 77 pagini, cit și structura metodologică adoptată în mod unitar și similar în activitatea de elaborare: amintiri, corespondență și scrieri, — bazate pe fondul personal amintit în anexe —, pledează pentru o expunere cantitativă a materialului documentar și interpretarea sa calitativă în favoarea unui primat ca cel mai sus enunțat. Cel de-al treilea volum care ar sta pe locul întîi dacă ne-am ghida numai după principiul cronologic adoptat de autor și recențat, surprinde pe parcursul a 89 de pagini, dintre care 20 sînt constituite de introducere —, vezi și în *Acta Musei Napocensis*, XIX, 1982, p. 105—119 —, viața și activitatea lui Ioan Bălaș, vice-prefectul prefecturii „Auraria Gemina” în anii 1848—1849. Cele 64 de documente păstrate la Arhivele Statului din Arad se întind pe intervalul dintre 30 septembrie 1848 și 3 iulie 1851, numărînd în cuprinsul lor și 11 documente maghiare și 26 germane. Studiul introductiv semnat de Radu Păiușan încearcă să introducă cititorul în atmosfera evenimentelor narate în carte pentru răstimpul pre și post revoluționar. Se insistă cu acrimă asupra activității administrative și financiare a personajului respectiv pînă la anul 1848, se continuă apoi cu detalierea acțiunilor sale din timpul organizării armatei revoluționare române din toamna-primăvara anilor 1848—1849, cu întreg cortegiul de evenimente importante pentru derularea mișcărilor revoluționare pe cuprinsul Transilvaniei. Autorul insistă apoi asupra unor momente distincte din evoluția ulterioară a revoluționarului șicanat și prigonit, controlor la administrația mîntîilor secuiești, pretor de plasă, asesor la tribunalul din Hațeg pînă în anul 1865, pentru ca apoi să fie privat de slujbă și pensie pînă în anul 1873 cînd redevine în funcție de notar la primăria din Hațeg. Pledoaria introductivă efectuată de autor pentru evidențierea faptelor deosebite ale revoluționarului patriot, stîns din viață în anul 1909, la vîrsta venerabilă de 97 ani, este susținută în mod convingător de suita de documente judicios selecționate și înfățișate lectorului.

La fel de îngrijit litografiată și cu un aspect convenabil ochiului se înfățișează și cartea apărută în 1982, ce constituie prezentarea monografică pe parcursul a trei compartimente, a activității progresist-democratice a generalului Ștefan Stoika pe tărîm politic, militar și cultural, pentru independența și unitatea național-statală. Amintirile sale ne relevă date interesante despre o serie de personalități și momente ale vieții moderne românești în etapele cruciale ale vremii respective. Anii extremi 1854—1924 înglobează un material documentar important pentru cunoașterea epocii și a participanților la făurirea acesteia. Cele 70 de scrisori primite între 1870—1925 cuprind aspecte privitoare la probleme locale dar și generale, însemnate atît prin conținutul lor intrinsec dar și prin faptul că ne redau atmosfera vremii și modul de viață și de acțiune al emitenților. Scrierile despre armată și educația militară, precedate de același binevenit rezumat ca și în situația secțiunilor anterioare, cu caracter inedit pentru anii 1903—1927, evidențiază calitățile și meritele teoreticianului, pedagogului dar în egală măsură și pe cele ale luptătorului participant la facerea istoriei moderne a țării noastre.

Volumul editat în 1983, în condiții grafice sub nivelul celui anterior și ulterior, rezumă în mod sugestiv, traiectul vieții și activității a patru generații de militanți patrioți din familia Stoika, originară de pe meleagurile bănățene. Amănunte semnificative despre colonelul Ștefan Stoika, cu un rol deosebit jucat în dezvoltarea fenomenului instituțional modern românesc, ca și despre fratele acestuia, profesor universitar la Iași, zugrăvite în studiul introductiv, sînt urmate de expunerea unor acțiuni militare și culturale ale reprezentanților generațiilor descendente. Insistența deosebită a naratorilor acoperă deceniile prime ale secolului XX, cu rol preponderent acordat participării României la cel dintîi război mondial de partea Antantei și a realizării statului național unitar în anul 1918.

Corespondența poetului Constantin St. Stoika, dintre 1915—1916, rămîne o mărturie autentică pentru eroismul ostașilor români pe frontul Transilvaniei eliberate de sub asuprirea străină. Amintirile din captivitatea germană, realizate de Cezar T. Stoika, ne apar ca fiind extrem de interesante și în coroborare cu alte documente similare contribuie la conturarea unei imagini reale a traumatismului moral și material suferit de către întemnițații din lagărele Puteilor Centrale. Memorialistica lui Titus T. Stoika, îngăduie evocarea și rememorarea frontului și a bătăliilor din anii 1916—1918, fapte încoronate de implicirea visului străbun

pentru dobândirea căruia reprezentanții generațiilor descrise în cele două lucrări au depus un obol contributiv de supremă jertfă.

Meritele autorului vădite de prelucrarea și interpretarea fondurilor depistate rămân incontestabile. Aparatele critice întocmite în mod riguros și indicii de nume și localități care au menirea să înlesnească cercetarea, atestă din nou calitățile profesionale ale tinărului istoric timișorean. În eventualitatea însă, a extinderii analizei și a cumularii rezultatelor dobândite, în cazul lucrărilor din 1982 și 1983, în cadrele unei monografii considerate binevenite să apară sub auspiciile editurii locale „Facla”, — recomandată cu îndreptățire prin publicarea unor cărți de istorie a Banatului, scrise de specialiști în plină afirmare și receptate la modul pozitiv de către critica de specialitate —, propunem și sugerăm autorului să reflecteze mai mult asupra unor chestiuni de stil, de cursivitate a propoziției și frazei, repetarea obsesivă a unor cuvinte, sistemul defectuos uneori al punerii virgulelor și al prepozițiilor nescuzând cu nimic calitatea lucrărilor, chiar dacă apar în formă litografiată!

Reflecțiile noastre cu privire la limba și stilul autorului, în fapt omisiuni scuzabile majorității tinerilor specialiști aflați sub impactul informațional al mijloacelor mass-mediei actuale, care se cer totuși a fi remediate în cel mai scurt timp cu putință, nu scad cu nimic din valoarea și importanța volumelor-încercări de debut ale istoricului Radu Păiușan. Sperăm în continuare la cote valorice superioare și în aceeași direcție susținută a defrișării istoriei moderne a țării, cu precădere a Banatului, pentru care autorul se dovedește mai înclinat și mai versat.

STELIAN MINDRUȚ

Veac vechi, veac nou. Mărturii. Editura Eminescu, 1985.

Dacă publicistica de acum un veac interesează cu precădere pe istoricii dornici să coroboreze mărturiile de arhivă cu ipostaze ale cotidianului de odinioară, reușind astfel captarea potențialului cititor prin derularea sau interpolarea unor imagini de sorginte nadariană, trebuie să spunem totuși că paginile de memorialistică sînt incluse cu parcimonie în planurile editoriale, deși politica de difuzare a cărții a dovedit că asemenea lucrări sînt gustate și, implicit, căutate, solicitate de marele public. Tirajele se epuizează rapid, iar în studii de specialitate sînt citate adeseori fragmente din memorialistica veacului trecut și cea aparținînd primelor decenii ale secolului XX pentru a întregi și a întări argumentul istoric.

Prin strădania Editurii Eminescu, respectiv a scriitorului Valeriu Râpeanu, au fost puse în circulație în ultimii ani numeroase pagini „uite” sau inedit din publicistica militantă și din memorialistica românească, toate bucurîndu-se de prefețe, selecții, prezentări și aparat critic alcătuite de istorici competenți, cu o reputație solidă în perimetrul vieții noastre cultural-științifice.

Cu atît mai meritorie apare deci reunirea sub inspiratul generic *Veac Vechi, Veac Nou* a scrierilor publicistice, a corespondenței și paginilor de memorialistică datorate unui spirit progresist de la confinele veacului precedent cu cel în care trăim, l-am numit pe Grigore V. Maniu.

Semnalat în cîteva lucrări tratînd despre evoluția mișcării socialiste și în studiile avînd ca subiect dreptul comercial român, amintit tangențial ca părinte al scriitorului Adrian Maniu, respectiv al pictoriței Rodica Maniu, iată că prin apariția acestui triptic: *Publicistică — Corespondență — Memorial*, pentru a cărui alcătuire a ostenit, nu din orgoliu de parentalitate, ci din aplecare firească spre valorile trecutului nostru cultural, profesorul dr. Ștefan Niculescu, avem în față cartea unui destin exemplar, emoționanta fișă biografică a unui distins jurist dublat de un autentic militant socialist pentru dreptate socială (a se vedea cele *Opt scrisori către țărani*, publicate sub pseudonimul Gr. Munteanu, precum și percutantele articole avînd ca temă seismele din mediul rural, publicate în *Dacia Viitoare* (1883), *Românul* (1888) și *Lupta* din același an.

În contextul amintitului talent gazetăresc nativ, beneficiînd însă de valențele formației juridice, se înscriu relatările despre Procesul Memorandumului. Cu prilejul acestei confruntări istorice dintre reprezentanții autorității dualiste reacționare din Austro-Ungaria și aspirațiile la libertate națională ale românilor transilvăneni, Grigore V. Maniu a asistat la procesul de la Cluj în calitate de trimis spe-